

РЕЦЕНЗИЯ

от доц. д-р Дияна Василева Николова-Багалева
ПУ „Паисий Хилендарски“

на дисертационен труд за присъждане на образователната и научна степен „доктор“

по: област на висше образование 2. Хуманитарни науки, професионално направление 2.1.

Филология, докторска програма Антична и западноевропейска литература: сравнително литературознание

Автор: Весела Атанасова Ганева

Тема: МУЗИКАТА И РОМАНЪТ ОТ КРАЯ НА ХХ ВЕК И НАЧАЛОТО НА ХХІ ВЕК
(ПРОБЛЕМИ НА ЕКФРАЗИСА И ВРЕМЕПРОТИЧАНЕТО)

Научен ръководител: проф. д.ф.н. Клео Стефанова Протохристова

1. Общо описание на представените материали

Със заповед № РД 21-1146 от 03.06.2024 г. на Ректора на Пловдивския университет „Паисий Хилендарски“ (ПУ) съм определена за член на научното жури за осигуряване на процедура за защита на дисертационен труд на тема **„Музиката и романът от края на ХХ век и началото на ХХІ век (проблеми на екфразиса и времепротичането)“** за придобиване на образователната и научна степен „доктор“ в област на висше образование 2. Хуманитарни науки, професионално направление 2.1. Филология, докторска програма Антична и западноевропейска литература: сравнително литературознание.

Автор на дисертационния труд е **Весела Атанасова Ганева** – докторантка в редовна форма на обучение към катедра „История на литературата и сравнително литературознание“ с научен ръководител проф. д.ф.н. Клео Стефанова Протохристова от ПУ „Паисий Хилендарски“.

Представеният от Весела Ганева комплект материали на хартиен носител е в съответствие с Чл.36 (1) от Правилника за развитие на академичния състав на ПУ и включва следните документи:

- молба до Ректора на ПУ за разкриване на процедурата за защита на дисертационен труд;
- автобиография в европейски формат;

- протокол от катедрения съвет, свързан с докладване на готовността за откриване на процедурата и с предварително обсъждане на дисертационния труд;
- дисертационен труд;
- автореферат на български и английски език;
- списък на научните публикации по темата на дисертацията;
- копия на научните публикации;
- декларация за оригиналност и достоверност на приложените документи;
- справка за спазване на специфичните изисквания на филологическия факултет

Докторантката е приложила **1** дисертационен труд и **5** публикации по темата на дисертацията (статии, публикувани в списания с научно рецензиране и в научни сборници).

Заявявам, че документите по процедурата са изготвени изрядно и че в дисертационния труд, както и в приложените статии, не съм установила плагиатство или следи от плагиатство. Приносните моменти са налице.

2. Кратки биографични данни за докторантката

Весела Атанасова Ганева е възпитаник на ПУ „Паисий Хилендарски“. От 2017 година е с бакалавърска степен в специалност Българска филология, защитила с отличие дипломна работа на тема „Женските персонажи в романа „Бел ами“ на Мопасан – характеристики и идентичности“. През 2019 година е завършила магистратура „Актуална българистика“ с дипломна работа на тема „Родители и деца в романа на Игън „Жестокото присъствие на времето“ – аналогова срещу дигитална комуникация“.

Докторантката е участвала в много научни проекти и програми: в националната научна програма „Развитие и утвърждаване на българистиката в чужбина“, финансирана от МОН (Д 01-205) (2022 – 2025 г.); в европейския проект „Лингвистична интуиция и лингвистична компетентност в съвременния мултикултурен свят – езикови, литературни и образователни аспекти“ (НИ-15-ФЛФ-015), финансиран от Поделение научна и приложна дейност при ПУ „Паисий Хилендарски“ по фонд за научни изследвания. Участвала е и в проекта Млади учени и постдокторанти (2021 г.), както и в научноизследователски проект на тема „Пловдив – от мултиезиков и мултикултурен център на Източна Румелия до Европейска столица на културата“ (2019 – 2022 г.). Има сертификат от фирма „SEO max“ за завършен стаж за creative copywriter и сертификат за завършен стаж като журналист от creativeplovdiv.bg. Била е и репортер в телевизия „Скат“ (2017 г.) и в „Медиякафе“ (2016 – 2020 г.).

Като докторант Весела Ганева води от 2021 г. семинарни занятия по антична и западноевропейска литература в специалност Българска филология – Филологически факултет, ПУ „Паисий Хилендарски“.

3. Актуалност на тематиката и целесъобразност на поставените цели и задачи

Докторантката Весела Ганева работи по много специфична и трудна тема, изискваща компетентности, свързани и с музиката и музикалната теория, а не само с литературата. Това предполага системни натрупвания не само в областта на класическата музика, но и на съвременни музикални стилове основно от средата на XX век насетне. Авторите и романите, които интерпретира, са от съвременното, от 80-те години на XX век до наши дни. Това са творби на Дженифър Игън, Зейди Смит, Дана Спиота, Дон ДеЛило, Милан Кундера, Джулиан Барнс, Емилия Дворянова, Ник Хорнби, Рик Муди и др. Следва да отбележа, че те все още не са станали обект на активна научна рецепция в България, като изключим творчеството на Е. Дворянова. Дисертацията съдържа оригинални научни хипотези, убедително защитени при интерпретацията на избраните за обстоен анализ романи. Достойнство на работата е и организирането на този много голям като обем художествен материал, фокусиран около няколко автори и типове романи, през които се извежда доказателствената част.

4. Познаване на проблема

Докторантката подхожда към избраната тема творчески и с оригинални научни хипотези. В случая основна хипотеза, заявена още в уводните думи, е: „съвременните романи, използващи музикалната тема, създават вътрешномузикални разкази с времеви сюжетни линии, които се подчиняват на музикални правила, пряко обвързани с техниката на екфразиса“ (с. 4). Дисертационният труд демонстрира отлично познаване на авторите, с които работи, на цялостното им творчество, както и на културния контекст, в който се вписват.

5. Методика на изследването

Дисертационният труд е съсредоточен върху екфрастични техники и характер на времепротичането в избраните за анализ творби и успешно борава с различен тип изследвания – музикално теоретични, изкуствоведски и литературоведски, а на места привлича аргументирано и философски текстове.

6. Характеристика и оценка на дисертационния труд

Дисертационният труд е с обем 206 страници, съдържа увод, 4 глави, заключение и библиография, както и две приложения (№ 1 – Съвременни рок романи; № 2 – Примери за роман-фуга). Той има ясна структура и е отлично композиран. Първо изяснява какво ще раз-

бира под екфразис и съответно музикален екфразис, а след това разглежда три типа романи: рок роман, роман-фуга, екфрастичен роман. Интересен и продуктивен е изборът на Весела Ганева да обговори именно през тези три типа романи избрания доста респектирац като обем литературен материал. От двете приложения също е видно с какъв обем от художествени текстове работи докторантката (голяма част от които не са преведени на български език). Логиката на изследването е ясно изведена още в уводните думи. Целта му е да проследи конструктивната и смисловата функция на музикалния екфразис в повествованието, в различните типове романи, боравещи с музикален екфразис.

В първа глава кратко, но компетентно и изчерпателно с оглед на темата на доктората, са представени употребите на екфразиса от Античността насетне, както и спецификите на музикалния екфразис в съвременни литературни творби. Откроена е и разликата между програмна музика и музикален екфразис. Докторантката ползва изследванията на някои от най-значимите теоретици на художествения екфразис (Марк Смит, Рут Уеб, Лео Шпитцер, Джеймс Хафернан, Жан Хагструм), както и на музиковеда Зиглинд Брун („Музикален екфразис: композитори, които реагират на поезия и живопис“/ Bruhn, Z. *Musical Ekphrasis: Composers Responding to Poetry and Painting*. NY.: Pendragon Press, 2000). За извеждането на научните си хипотези докторантката ползва и изследванията на Леонид Билмс „Екфразис, памет и наратив след Пруст“ (Bilmes, L. *Ekphrasis, Memory and Narrative after Proust*. London: Bloomsbury academic, 2023), който въвежда термина *мнемоничен екфразис*; трудове на Анри Бергсон („Материя и памет“, „Опит върху непосредствените данни на съзнанието“, „Време и свободна воля“), както и на Томас Ленън („М. Пруст и феноменологията на паметта“/ Lennon, T. M. *Proust and the Phenomenology of Memory*, 2007), на Ангел Ангелов (*Историчност на визуалния образ*, 2008) и др. Още на с. 30 изследването формулира една от тезите си: „чрез техниката на екфразиса писателите прекъсват повествователното време, за да осигурят достъп на читателя до вътрешния свят на героя и вътрешното време на персонажите, пречупено през слушането на музикално произведение“.

Втора глава („Екфразисът като структуриращ елемент в съвременния рок роман“) се фокусира върху жанра, формулиран от американското литературознание като *съвременен рок роман* през „Жестокото присъствие на времето“ на Дженифър Игън. Оригиначните аналитични наблюдения на докторантката се базират и на личния уеб сайт на Игън, защото „авторerefлексивните бележки на Игън създават новаторска дигитално-музикална система за писане“ (с. 33), а „бележките на Игън, насочващи към конкретни музикални произведения, са отправна точка за анализа на конкретни примери за музикален екфразис в произведението ѝ *Жестокото присъствие на времето*“ (с. 33). Много важна и продуктивна е тезата на докто-

рантката, че „американският рок роман, подобно на музиката, към която препраща, изживява трансформация по пътя от аналоговата към цифровата епоха“ (с. 35). Весела Ганева констатира, че „безспорен ключов елемент е изобразяването на музика в литературата с решаващата роля на музикалния екфразис. Неговите употреби в съвременните рок романи не само улавят новите дигитални тенденции, но генерират импулса, който задвижва повествованието и изгражда структурата на рок романа“ (с. 35). Докторантката анализира двете поколенчески генерации, свързани с аналоговия и с дигиталния период; разликите между субкултурите от 60-те години насетне, както и фундаменталните социокултурни различия, откроявани от културолози и социолози, говорещи за хипермодерното общество и разликите му спрямо предходните десетилетия, свързвани с постмодерна и преди това с бунтарските десетилетия на 60-те и 70-те години. Като цяло е много оригинален и задълбочен целият анализ на романа на Игън „Жестокото присъствие на времето“, осъществен във втора глава. В него откроявам като изследователски успех частите *Аналогова vs дигитална музика, Дигитализацията и съвременникът, Дигиталната пустиня или значението на паузата (екфразис и звукови интерлюдии), Музикален албум (от А към Б)*.

Трета глава е посветена на особеностите на жанра *роман-фуга* с примери от западноевропейската литература и романа на Емилия Дворянова „*Passion* или смъртта на Алиса“. Анализът на „*Passion* или смъртта на Алиса“ с оглед на употребата на фугата като структурен елемент в романа е плътен и убедителен. Особено оригинална е частта *От класическите музикални форми до създаването на холообрази*.

В четвърта глава („Музикалният екфразис и романите на Смит – от традиция към експеримент“) анализът на „За красотата“, „Бели зъби“ и „NW“ демонстрира как изследването „набира скорост“ при аналитичните наблюдения върху романите, станали фокус на тази част от дисертацията (напр. пета глава на романа на Форстър „Хауърдс Енд“ спрямо пета глава на романа на Смит „За красотата“ и Симфония № 5 на Бетовен в част 4.4 от дисертацията – „Музикалният мост между *Хауърдс Енд* и *За красотата*“; част 4.8 „NW – Постмодерната хип-хоп какофония“). В четвърта глава от изследването докторантката по нов начин се завръща към темата за дигиталната и аналоговата епоха, разгърната преди това през романите на Игън, както и към опозицията музикалност/немузикалност (присъствие/отсъствие на музикален слух при романовите персонажи) и функциите на музикалния екфразис в романите на Смит, определени като примери за съвременен полифоничен роман.

Важно е да се отбележи, че в аналитичните части на изследването на Весела Ганева се борави с много и различни във времево и жанрово отношение музикални творби – на Бах,

Моцарт и Шостакович, на Пинк Флойд, Дейвид Боуи, Майкъл Джексън, Мадона, 2Pac (Тупак), групата Кинкс и др. Те присъстват в литературните творби, които са обект на анализ в дисертационния труд. Тези музикални произведения са прослушани и задълбочено осмислени от докторантката.

Ако трябва накратко да обобщя впечатленията си, мога да кажа, че докторската теза на Весела Ганева е оригинална и напълно успешно защитена в представения за обсъждане текст и съм убедена, че работата ѝ е готова за успешна публична защита.

7. Приноси и значимост на разработката за науката и практиката

Налице са безспорни изследователски качества – откривателски усет в работата с художествени текстове, а също и богата литературноисторическа осведоменост. Представените за процедурата материали са свидетелства за продуктивност и вгълбеност в теми, по които е писано малко или отсъстват в българското литературознание.

От средата на XX век броят на изследванията, посветени на екфразиса, значително нараства, а интересът се фокусира не само към „класическите“ му употреби и функции (от Античността до модерните времена), но и в модерната и постмодерната култура. Изследването на Весела Ганева се вписва именно в тази традиция. То се фокусира основно върху слабо изследвани аспекти от творчеството на авторки като Дженифър Игън и Зейди Смит, както и докторантката отбелязва (напр. на с. 136). Дисертационният труд представя богатите възможности, които техниката на музикалния екфразис предоставя на съвременните писатели като избира за това непроучвани (слабо проучвани) в българското литературознание западноевропейски и американски творци, превеждани на български в последното десетилетие на XXI в. Изведените наблюдения са свързани със значително по-голям обем от творби, проучвани от докторантката, както е видно от двете Приложения. За част от тези романи става дума и в основната част на изследването.

8. Преценка на публикациите по дисертационния труд

Докторантката е приложила **5** статии по темата на дисертационния труд, от които 3 са публикувани в нереферирани списания с научно рецензиране, а другите 2 са от участия в научни форуми – сборник с научни доклади от Виенска конференция, финансиран от фонд научни изследвания, реферирани в НАЦИД; сборник с доклади от юбилейната научна конференция на департамент „Чужди езици и култури“ по повод 30-годишнината от създаването на НБУ и на филологическите програми към департамента, 2022 г, реферирани в НАЦИД. Публикациите са в периода 2019 – 2022 г. и отразяват системния интерес на Весела Ганева към темата на дисертационния труд, както и сериозните филологически натрупвания, които док-

торантката има. Те са свързани с романите на Емилия Дворянова, както и със съвременни западни автори, слабо коментирани в българското литературно поле – на американската писателка Дженифър Игън, превеждана на български с разкази (2016) и с романа „Жестокото присъствие на времето“ (2012), както и на британката Зейди Смит, превеждана на български език след 2008 г. (литературният ѝ дебют е през 2000 г.).

Библиографията съдържа 172 заглавия и ел. източници (с. 191 – 206), представя основните налични научни изследвания по темата на дисертацията.

9. Лично участие на докторантката

В проведеното дисертационно изследване научните анализи и формулираните от Весела Ганева наблюдения са оригинални и напълно авторски.

10. Автореферат

Авторефератът на Весела Ганева е осъществен според изискванията на правилника и отразява научните резултати, постигнати в дисертацията. В 6 пункта са отбелязани основните приносни моменти на изследването (с. 30 – 31). Самооценката на личния принос е обективна.

11. Критични забележки и препоръки

Към всяко научно изследване биха могли да се отправят както адмирации, така и препоръки. В случая бих споделила следните препоръки: във втора глава би могло да се представи по-подробно дигиталното портфолио на Дженифър Игън. В трета глава при някои дефиниции, свързани с музиката, е добре да се използва и учебникът по полифония на Здравко Манолов и Димитър Христов (Манолов, Христов. *Полифония*. София: Музика, 1977). В анализа на романа на Емилия Дворянова би могло да се обговори малко по-обстойно спецификата на музикалния жанр *passion*, който още от О. Ласо и Я. Обрехт е полифоничен, от мотетен тип. В четвърта глава на изследването ми се струва продуктивно да се включи, макар и кратко, и анализ на романа на Смит „Време за суинг“ (*Swing Time*, 2016), за който се споменава в бел. 138. Този музикален стил (суинг), възникнал през 30-те години на ХХ век, е емблематичен за американската култура от средата на века, а популярността му се възражда в края на ХХ и началото на ХХІ век – времето, което е обект на анализ и в настоящия дисертационен труд, което осмислят и романите, избрани за интерпретиране в доктората.

12. Лични впечатления

Познавам Весела Ганева още от студентка в бакалавърската програма Българска филология. Още от този период на научното ѝ израстване тя се е откроявала с оригиналните си

идеи и широки научни интереси. Плод на това е и настоящото ѝ научно изследване. Като преподавател, водещ семинарни занятия по антична и западноевропейска литература, тя също има отлични резултати. Работата ѝ показва ангажираност към студентите и учебния процес. Весела Ганева е отговорен колега, включващ се безотказно в работата на факултета и на катедрата, както и в много научни форуми.

13. Препоръки за бъдещо използване на дисертационните приноси и резултати

С оглед на качествата на представения научен текст препоръчвам той да бъде подготвен за публикация, след като се освободи от някои пунктуационни грешки и няколко неволни правописни грешки и се съобрази с препоръките и бележките в рецензиите и становищата.

ЗАКЛЮЧЕНИЕ

Дисертационният труд *съдържа научни, научно-приложни и приложни резултати, които представляват оригинален принос в науката* и отговарят на всички изисквания на Закона за развитие на академичния състав в Република България (ЗРАСРБ), Правилника за прилагане на ЗРАСРБ и съответния Правилник на ПУ „Паисий Хилендарски“.

Дисертационният труд показва, че докторантката Весела Атанасова Ганева притежава задълбочени теоретични знания и професионални умения по научната специалност *Антична и западноевропейска литература* като демонстрира качества и умения за самостоятелно провеждане на научно изследване.

Поради гореизложеното убедено давам своята **положителна оценка** за проведеното изследване, представено от рецензираните по-горе дисертационен труд, автореферат, научни статии по темата, и **предлагам на почитаемото научно жури да присъди образователната и научна степен „доктор“** на Весела Атанасова Ганева в област на висше образование: 2. Хуманитарни науки, професионално направление 2.1. Филология, докторска програма Антична и западноевропейска литература: сравнително литературознание.

3.09. 2024 г.

Рецензент: доц. д-р Дияна Николова
(подпис)

.....